

Kærlighed

I individets tidsalder er parforholdet stadig ideal

Tegning: Rasmus Juul

19. juli 2019, kl. 0:00, opdateret kl. 12:25
Af Bjørg Tulinius

Vi behøver strengt taget ikke længere en partner. Siden 1960'erne er samfundet i høj grad indrettet, så parforhold og ægteskab ikke er en forudsætning for at kunne klare sig – selv børn kan vi få alene. Men på trods af en udvikling, der ofte ses som den enkeltes frigørelse, er parforholdet stadig normen og måske et udtryk for en skæbnelængsel

Sidste år var journalist og forfatter Camilla Lindemann i gang med en bog, hvor hun interviewede en række danskere om deres "modne singleliv". Året før havde hun skrevet en bog om, hvordan det var blive ældre, og da havde hun ingen problemer med at få folk til at fortælle om livet efter de 60 år. Men nu oplevede hun til sin store overraskelse, at flere takkede nej til at sige noget om deres aleneliv. Hun undrede sig. For i Danmark lever godt 1,6 millioner voksne mennesker alene, hvilket svarer til 37 procent af samtlige voksne. Så hvorfor dette forbehold?

"En stor del af dem, jeg kontaktede, blev faktisk helt pikerede over, at jeg spurgte. 'Jeg er jo ikke noget særligt,' sagde de. Men det gik efterhånden op for mig, at de i virkeligheden mente, at de ikke ville opfattes som 'en særling'. At man som single kan føle sig som 'unormal', som 'en uafhentet pakke', som en, der ikke kan afsættes, og som der derfor må være noget galt med. Og hvem har lyst til at stille sig frem til offentligt skue som en, der dels kan vække medlidenhed og undren og dels blive opfattet som unaturlig?" lyder det fra

Camilla Lindemann, der dog fik 16 modige danskere til at bidrage til bogen ”Mit liv som enestående”, der udkom for få måneder siden på forlaget People’s Press.

I bogen er der da også flere af de interviewede, der fortæller, at der på trods af den stigende singlekultur hersker en udbredt forestilling om, at livet som single er en tilstand, der skal laves om, ”nærmest som om man som single er lidt syg, og nu skal man bare lige finde en partner, så får man det meget bedre”, som Camilla Lindemann formulerer det.

Hun er selv 69 år og har to ægteskaber samt et længere parforhold med bofællesskab bag sig, men har i de seneste 20 år levet som single uden en fast kæreste.

”Og det er jo ikke sådan, at hverken jeg eller de andre i bogen forsager kærligheden eller parforholdet. Måske søger vi den bare ikke så desperat længere og lader os heller ikke nøje, fordi vi har gode og stærke liv som singler. Men det er, som om idealet stadig er, at alle skal være i et parforhold. At vi stadig har den forestilling med os fra Bibelen om, at det ikke er godt at være ene, og at samfundet er bygget op om mor og far, der får børn. Og derfor virker det nærmest naturstridigt på nogle, at vi er så mange, der bor alene – og endda ser ud til at have det godt,” siger Camilla Lindemann.

I virkeligheden er det også et paradoks. For samfundet er mere end nogensinde før indrettet på singlernes præmisser. Sådan ser det i hvert fald ud med forskerens briller. Lone Rahbek Christensen er mag.art. i europæisk etnologi og har igennem flere år undersøgt, hvordan synet på parforholdet og ægteskabet har undergået voldsomme forandringer op gennem historien. Og som hun ser det, er den største forandring i de seneste godt 2000 år faktisk sket siden 1960’erne.

”Helt overordnet kan man sige, at hvor det monogame ægteskab og kernefamilien har været den afgørende og bærende bjælke i statens opbygning og selvforståelse siden den græske filosof Aristoteles, i kristendommen og helt frem til midten af 1900-tallet, så har det i dag ingen betydning for staten overhovedet,” siger Lone Rahbek.

Hun har blandt andet beskrevet denne udvikling i trebindsværket ”Reformationen i dansk kirke og kultur”, hvor hun i afsnittet om hverdagslivet beskriver, hvordan familien i det 20. århundrede er gået ”Fra kærlighedens planteskole til markedets vilkår”, som er overskriften på Lone Rahbeks bidrag.

Det er især i løbet af de seneste 50-60 år, at vores virkelighedsopfattelse har ændret sig radikalt, siger hun, hvor ”vi er gået fra en flere tusinde år gammel forestilling om, at kernefamilien var den vigtigste enhed i staten, til at have et fokus på individet som den vigtigste mindsteenhed”.

Helt overordnet mener Lone Rahbek, at det er tankerne bag den moderne velfærdsstat, der via sin optagethed af markedet og den økonomiske vækst har fortrængt tidligere tiders opfattelse af parforholdet og ægteskabet som fundamentet for staten. Og det er den udvikling, hun beskriver som ”en forandring af dimensioner, vi slet ikke fatter”.

”Før så man kvinden og manden som dem, der igennem deres fælles kærlighed opdrog kærlige og altruistiske statsborgere. Både hos Aristoteles og senere hos Augustin indgår forholdet mellem mand og kvinde, ægteskabet, i en større teori om, hvordan vi får den retfærdige stat på jorden eller sikrer Guds rige. Og det handler ikke isoleret om de to menneskers parforhold, men primært om de børn, de får. Ægteskabet sikrer nemlig ikke kun, at der fødes børn, men også det, man kalder ’den anden fødsel’, der handler om at rette barnet mod det store fællesskab. Idéen er, at barnet – via den kærlige relation mellem faderen og moderen og deres kærlighed til deres fælles barn – gennem denne ’kærlighedens skole’ bliver til duelige væsener, der kan indgå i det større omgivende fællesskab. Enhver indgik dermed i en større orden og bidrog på den måde til den store helhed.”

Også efter Reformationen var det de tanker, som den danske teolog Niels Hemmingsen udfoldede i sin beskrivelse af det protestantiske syn på ægteskabet:

”Hvis vi ser på Kirkens og Statens Tarv, er formålet med Ægteskabet, at det skal være en Planteskole for Staten og Kirken. Det er nemlig sikkert og vist, at Gud bevarer og beskytter Ægteskaberne for Kirkens og Statens skyld, for at der deraf kan komme Borgere, der er nyttige for Kirken og Staten.”

Fra Aristoteles og frem til 1800-tallet var man overbevist om, at forplantningen fungerede på den måde, at kvinden var beholderen for mandens livgivende sæd.

”Hun var som muldjorden, der kom med næring og forløste barnet,” siger Lone Rahbek.

Først for mindre end 200 år siden kunne videnskaben påvise kvindens afgørende og aktive rolle i forplantningen i form af ægget.

”Men naturvidenskaben cementerer i virkeligheden dermed idéen om, at manden og kvinden udgør en helhed, så det kønskomplementære ideal fortsætter. Men hvor tidligere tider i høj grad havde kærligheden imellem de to som omdrejningspunkt, så sker der nu en drejning, i takt med at den naturvidenskabelige tilgang vinder frem. Fokus rettes i stedet på ting som hygiejne, renlighed og ernæring som afgørende for at skabe duelige børn, der på sigt er fysisk og mentalt sunde og kan kæmpe for staten. Og det er kvinden, der bidrager med netop dette, fordi opdagelsen af ægget gør hende til mor med stort M. Mandens indtægter er dermed ikke det eneste, der er vigtigt i ’statens planteskole’. Derfor vinder moderskabet frem med foreninger og ægteskabslove, der skal sikre bedre vilkår for husmoderen og folk med forsørgerstatus. Igen er det familien og ægteskabet, der på den måde anses som den væsentligste grundpille i staten, og som lovgivningen derfor understøtter.”

Dette skal dog ændre sig drastisk i løbet af 1900-tallet, viser Lone Rahbeks forskning. Ikke mindst på grund af et særligt ægtepar fra Sverige og deres tanker om statens udbygning og overlevelse.

”Gunnar og Alva Myrdal præsenterer en teori, der skal sikre, at Sverige kan overleve som suveræn stat. På grund af udvandring havde man mistet meget af sin befolkning, og derfor skulle der gøres noget. Ægteparret Myrdal foreslår derfor et nyt koncept om staten, der skal opretholde sig selv gennem effektivitet og højere produktivitet. Det betyder, at kvinderne skal ud på arbejdsmarkedet, og dermed skal de ikke længere tage sig af ’det hæslige arbejde med børnene’, som Alva Myrdal beskriver det. Det, der var statens formål med familien, lægges med andre ord ud i markedet, og det betyder, at der så også skal være offentlige institutioner, der gør det muligt at få børnene passet. Idéen er enkel: jo mere arbejdsdeling, jo mere effektivitet, større produktion og flere i arbejde. Dermed vil flere også skulle betale skat, og velfærden kan derfor stige.”

I Danmark blev de svenske tanker blandt andet brugt i Arbejdsmarkedsrådet, der blev nedsat i 1958 og skulle undersøge, hvordan bruttonationalproduktet kunne stige. Rådets arbejde ligger i dag i 310 kasser med arkivalier i Rigsarkivet, og her har Lone Rahbek brugt mange timer på at pløje sig igennem det, hun betegner som ”et stykke kolossalt social ingeniørkunst”.

”Alt det, der før lå i familien med dannelse af børnene som altruistiske borgere samt fremstilling af mad, tøj og omsorg, flytter staten nu ud i samfundet. Man kan på den måde sige, at både kærligheden og kønnet sættes fri. At staten med sin nye indretning ikke

længere er afhængig af familien som enhed, men af individet, der kan bidrage på arbejdsmarkedet og betale skat. Og jeg kan selvfølgelig sagtens se det store frigørende element i den her udvikling, men jeg ser det på den anden side også som en 'kærlighedens afviklingshistorie', for nu handler det ikke længere om via familien – bundet sammen af en kærlighedsrelation – at sikre altruistiske eller etiske statsborgere med blik for helheden. Nu er det markedets etik, der dominerer, og den enkelte, individets egne lyster og behov, der er i højsædet. Ægteskabet eller parforholdet bliver fra da af alene til noget, der tjener individets personlige tilfredsstillelse.”

Men hvis individet på den måde er krumtappen, som hele staten er indrettet og baseret på, hvorfor så den oplevelse af, at man som ”enkeltstående” single er ”unormal” eller nærmest lever et ”naturstridigt” liv, som Camilla Lindemann oplevede hos flere af sine kilder til bogen om aleneliv?

Filosof Anders Fogh Jensen har også undret sig.

For singlen er jo ikke mindst et produkt af 1968, hvor Kierkegaards æstetiker nærmest bliver idealet for det frie menneske, der hverken lader sig binde af ægteskab eller monogami, der anses som dele af den småborgerlighed, man tager afstand fra.

”Men jeg tror, mange oplever, at netop den frihed er kommet med en pris. At man måske nærmest kan tale om en ’skæbnelængsel’ hos mange i dag, hvor man savner det forpligtende, så alt ikke bare er op til den enkeltes eget tilfældige valg.”

Vi leder derfor efter tegn på skæbnen, siger Anders Fogh Jensen, der i den forbindelse ser bryllupstalen som et eksempel.

”Prøv at tænke på, hvordan man i talen til brudeparret helst betoner, at der måtte være en mening med, at netop de to mødtes. Det er aldrig det helt vilkårlige tilfælde, der fremhæves, men derimod et tilfælde med mening. På den måde vil jeg sige, at vi stadig lever med idealerne fra romantikken og troen på, at der findes en eneste ene. At nogen er vores udkårne, som vi hører til hos. Og selv om mange parforhold og ægteskab ender med brud, er det jo sjældent parforholdet som sådan, man dermed fraskriver. Vi forklarer det nærmere som ’et dårligt match’ og fortsætter jagten.”

I et større perspektiv kunne man sige, at moderniteten stiller os i et dilemma eller rummer et paradoks. For samtidig med en bevægelse mod større frihed for den enkelte, rummer den

tilsyneladende også denne længsel, som Anders Fogh Jensen taler om, efter noget, der forpligter og dermed tøjler friheden.

”Helt grundlæggende tror jeg også, mange erkender, at mennesket har godt af en mage. At det er sundt at blive revet ud af den tilstand, hvor man er sit eget centrum. Og måske gemmer idealiseringen af parforholdet på trods af den individualiserede tidsalder også på en forståelse af, at der er en selvudfoldelse, der ikke finder sted i singlelivet. At man udfolder sin menneskelighed i kærlighed, og at komplementariteten med et andet menneske netop er vejen til dette,” siger Anders Fogh Jensen.

Parforholdet er da også et af de emner, der har været mest oppe at vende i radioprogrammet ”Mads & Monopolet”, der tager lytternes dilemmaer op hver lørdag på P4. For nylig kom spørgsmålet til ugens panel fra en lytter, der kaldte sig Berit, som ville høre, hvad hun og Preben skulle gøre. De var begge gift med en anden, men dybt forelskede i hinanden. Og svarene fra panelet afslører meget godt, at vi tilsyneladende stadig sætter parforholdets rammer over individets frihedsrum. Filosof Morten Albæk var i hvert fald ikke sen til at svare.

”Det gode parforhold er kendetegnet ved behovsudskydelse,” sagde han blandt andet og betonedede derefter, at det i parforholdet ikke handler om stræben efter egen tilfredsstillelse først, men om ”at være forelsket i den konstruktion, der hedder familie.”

Og han blev suppleret af direktør for Dansk Flygtningehjælps Ungdom, Natasha Al-Hariri, der pointerede, at ”græsset altid er grønnest der, hvor man vander det.”

Men det er måske også værd at lægge mærke til, hvad lytterne bidrog med til debatten på programmets Facebook-side. For som en af dem skrev: ”Hvor er I dog hellige i panelet. Vi er mange, der er blevet skilt og er glade for det.”

Som forfatter Camilla Lindemann også gør opmærksom på, kan der måske også ligge noget projicering i at holde fast i parforholdets eller ægteskabets fortrin.

”I min mors generation var det jo meget svært at blive skilt. Og hvis det så skete i hendes omgangskreds, blev hun altid meget vred. For det var jo lidt sådan, at hvis andre kan blive skilt, hvorfor sidder jeg så her i mit ægteskab, med mine kampe.”